

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Страхил Петров Делийски, гл. асистент в катедра
Политология на СУ „Св. Климент Охридски“
на тема: **Символният смисъл в политическата комуникация. Концептуалните
метафори във всекидневния дискурс във Фейсбук и Дерманци**
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално
направление 3.3. Политически науки, шифър 05.11.02 Политология
Рецензент: проф. дпн. Николай Найденов

Законът за развитието на академичния състав и правилникът на СУ „Св. Климент Охридски“ повеляват рецензията на една дисертация да вземе отношение към процедурите по нейната защита. В случая с дисертацията на Страхил Делийски, всички изисквания на Закона, отнасящи се до предварителното обсъждане на дисертацията, състава на журито, минималните национални изисквания и сроковете по процедурата са спазени. Дисертантът подкрепя дисертационния си труд с четири статии в неговото тематично поле.

Представената дисертация се състои от 215 страници, включващи Увод, 6 глави, Заключение, библиография от 181 заглавия на английски език и 8 на български език. Авторефератът и придружаващата го справка за приносите на дисертацията представят обективно съдържанието и значението на дисертацията.

Основна цел на дисертацията е изследването на политическата комуникация като поле на символни и взаимодействия и конфликти чрез интердисциплинарна методология, основана на критическия дискурс анализ и теорията на концептуалните метафори. По същество, това е приложение на конструкционистката парадигма, която се интересува как символите и езиковите средства участват в създаването на интерпретативните рамки, които придават значенията на социалните ситуации и събития. Доколкото тези значения се проявяват в комуникирането, те са обект на постоянно интерпретиране и преинтерпретиране, съобразно индивидуалните и колективните различия. Делийски разгражда тази цел на три компонента: метафоричните рамки за произвеждане и възпроизвеждане на властовите отношения; влиянието на позицията в социално-политическата йерархия върху оценката за тези

отношения и влиянието на първото и второто върху представите за легитимността на политическата система.

Втора цел на изследването е да тества предложения модел чрез изследване на концептуалните метафори, употребявани във всекидневните разговори за политиката. Изборът на всекидневния дискурс е подкрепен от два убедителни аргумента. От една страна, чрез него в най-голяма степен се конструира политическата реалност. При това, той позволява „да се погледне на политическата комуникация като на постоянен процес на размяна на значения за политическия свят. Този пункт има особено значение в свят, който внушава, че политическият процес едва ли не се изчерпва с провеждането на избори. Това е и начин да се представи „активната роля на гражданите в процеса на конструиране на политическата действителност“. При положение, че недоверието към политиците в последните десетилетия расте, това има своето дълбоко аналитично значение. С така разбраната си цел, дисертацията загатва за своя скрит смисъл на антитеза на централните за съвременната политология изследователски обекти и същевременно е вик на протест срещу тенденциите в политическия процес, които превръщат гражданите в мишена за действия с манипулативен и дезактивиращ ефект.

Обект на това изследване са либералната Facebook общност и традиционната (консервативна) общност на жителите от с. Дерманци. На пръв поглед, диаметралната противоположност на тези две общности може да предизвика съмнение, че между тях има достатъчно общо, за да бъде оправдан техният сравнителен анализ и възможните общи изводи. Но, както често показва историята на политическата антропология, именно със своята граничност, противоположните казуси очертават цялото поле, в което се развива действието, включително на общности, които не са предмет на изследването. В този случай, между съвременната социална медия Фейсбук и общуването в една малка традиционна общност са разположени всички останали сфери на политическа комуникация и това разширява обхвата на валидността на изводите.

Дисертантът аргументира значимостта на своето изследване с установените два консенсуса в теорията на политическата комуникация. Първият визира растящото влияние на медиите, които драматизират политическия процес, като му придават все по-голяма персонализация и образност, а „граматиката“ на медийния език моделира политическия. Вторият консенсус визира намаляващото доверие на гражданите в политиците, което поставя медиите в по-активна позиция. Към тези два аргумента, които очертават значимостта на изследването, бих прибавил още един, който отива отвъд тематичния кръг на политическата комуникация и засяга смисъла на

изследването на политиката изобщо. Става дума за господството в политическите изследвания от последните десетилетия на количествените методи и математическото моделиране, зад което се крие широко приетото допускане, че политическият процес се дефинира от ограничен брой променливи. Мотото на тази тенденция е, че онова, което не може да бъде измерено количествено – не съществува или най-малкото няма значение за политологията.

Делийски възприема конструкционистката парадигма, именно защото тя „се стреми не към представителност, а към дълбочина на интерпретацията“. Това отваря вратата към изследване на символичната природа на политическия процес, в който се генерират и употребява образи, метафори, знаци и символи. В този дух, ключови за дисертацията са няколко момента: отношенията между политици и граждани се осъществяват до голяма степен чрез символното взаимодействие с медийно генерирани образи; проблемните полета в отношенията между политиците и гражданите имат доминиращо символен характер; до голяма степен значенията на символите се договарят и конструират във всекидневното общуване и накрая, анализът на понятийните схеми на политическата публика би осветил важни аспекти от дефицита на политическо доверие.

Конструкционисткият подход се интересува от начина, по който се приписват символични значения както на отделни събития и процеси, така и на цялата политическа реалност. Делийски се обръща към този подход, за да изследва как хората осмислят и структурират своите политически идеи, убеждения и чувства в контекста на общността, в която живеят, т.е. активният характер на публиката при обработването, интерпретирането и оценяването на медийните послания относно политиката. В тези процеси се ражда или оспорва легитимността на политическите елити, която зависи от наличието или отсъствието на конвенции между управлявани и управляващи относно базисните ценности и принципи на политическия ред. В тази широка концептуална рамка Делийски търси ролята на концептуалните метафори като “резервоар на символни значения” и същевременно символи, които опосредяват разбирането на гражданите за действителността и най-вече за властовите отношения.

Изследването на този процес започва с анализ на функцията на символите в политическата сфера, при което Делийски стъпва върху класическото разделение между референтни и кондензирани, терминални и инструментални символи. Важен акцент, който той поставя, е свързан с начина, по който символите придобиват колективни смисли и значения. Това го отвежда от микро равнището на

индивидуалните символни системи към макро равнището на политическата култура и политическата система, където символите функционират като средство за осъществяване на социален ред и контрол.

Символите осъществяват тези функции чрез момента на идентификация. Онзи претендент за властта, който се представи пред избирателите в роли „които са перцептивно познати на максимален брой хора“ (например, като пазарува, ходи на църква, мач и пр.) и с характеристики, които максимален брой хора желаят да притежават (богатство, власт, щастие и пр.), може да разчита на по-широка електорална подкрепа. В анализа на тези отношения между политическите елити и публиките, Делийски използва разграничението между трите типа семиотични връзки: прагматика, семантика, синтаксис.

Отношенията между политическите елити и публиките обаче, се опосредяват от медиите, които играят все по-активна роля в конструирането на символичните значения на политическата действителност. Националните медии произвеждат публичния дискурс и същевременно представляват терен, върху който се води борба за дефиниране на социалната реалност от страна на групи, институции и идеологии. Новите медии загърбват модела на старите (комуникация от типа един към много) и в нарастваща степен утвърждават модел от типа „много към много“. По този начин, социалните мрежи „създават активни публики, които ползват собствен символен репертоар, зареден с алтернативни на официалната публичност значения.“ Това предполага използването на метафори, които структурират социалната и политическата сфера в понятията на конфликта, състезанието и йерархичните граници. Медийните наративи представят поредицата от политически събития като следствие от една или друга мотивация на лидерите и по този начин правят политиката разбираема и близка до опита на гражданите.

Интерпретацията на мотивите на политическите лидери се организират в различни рамки – стратегически, игрови и т. н. Ефектите от приложението на тези рамки е значим. Например, изследванията показват, че присъствието на игровата рамка в медиите намаляват гражданското участие, избирателната активност, интереса към политиката и в същото време засилва политическото отчуждение и цинизма към сферата на управлението и нейните субекти.

Тази проблематика отвежда Делийски към темата за политическия дискурс и неговия анализ. Като социална практика, свързваща индивида с обществото, дискурсът произвежда и възпроизвежда властови йерархични отношения. Респективно, дискурс

анализът и особено критическият дискурс анализ са от възловозначение за изследването, защото той интерпретира дискурса в неговия социален и културен контекст с всички произтичащи оттук последствия. Сходни са и мотивите за обръщането на Делийски към фрейм анализа, при който рамките се интерпретират като културно обусловени.

Концептуалният апарат на Делийски придобива своя окончателен облик с въвеждането на проблема за метафорите и съответно теорията за концептуалните метафори, като основни семантични структури в символния свят на политиката. Разбирането на концептуалните метафори зависи от разбирането на връзките и проекциите между полето-източник и полето-цел. Осветяването и скриването на аспектите на двете полета взаимно се предпоставят. Както справедливо отбелязва авторът, от особена важност е да се отчита частичното съответствие между проекциите между двете полета. Иначе не би имало метафора. Типологизирането на концептуалните метафори и техните функции намира пълно приложение в анализа на конвенционалните метафори, с които означават и обясняват политическите позиции в двете изследвани общности – либералната Facebook общност и традиционната общност на жителите на с. Дерманци. Реалистични, обясняващи и вдъхновяващи са тези метафори, защото обясняват по реалистичен и елегантен начин българската политическа реалност от последните три десетилетия. Няма съмнение, че тази последна глава от дисертацията е квинтесенцията на изследването - плодът, заради който си заслужава да се прочете обширния критически преглед на академичния дебат в полето на политическата комуникация и политическата семиотика.

Забележително е изказването на Делийски, че под влиянието на метафорите, политическите представи „се превръщат в символна, кодирана реч, чието възпроизвеждане и преповтаряне притъпява критичното мислене.“ Подобен смисъл има и неговият извод, че когато един политически наратив започне да „прескача“ между различни проблемни политически сфери, може „да се превърне в „народно вярване“, което активира съответните интерпретационни рамки в колективното съзнание, тоест, да се превърне в архетипен сценарий, недостъпен за логиката на актуалния политически дебат. В тези изводи се крие най-дълбокия, макар и скрит аргумент в подкрепа на практическото значение на разглеждания дисертационен труд.

Въпреки че приемам самопреценката на приносните моменти в дисертацията, направена от Делийски, аз бих обобщил приносът на дисертацията в духа на нейния основен патос - чрез една обобщаваща метафора. Изследването е оградено и

разчистило един голям и значим изследователски терен – малко позабравен от мейнстрийм политологията, но тъкмо затова – с далече по-голям обяснителен потенциал по отношение на новите глобални политически тенденции: възхода на популизма и авторитаризма, отчуждението от политиката, кризата на представителността и т. н. Дисертантът не само е подготвил този терен за строеж, но е представил и плана на една видима отвсякъде академична сграда. Този план предизвиква изследователския интерес до степен, да поставя читателя на мястото на автора, да го превърне в съавтор. Той повдига много въпроси и поражда много идеи. Аз ще обобща моите под формата на следното пожелание. Цялата концептуална рамка на изследването е организирана така, че отдава дължимото на влиянието на социалния и културния контекст. Изследването придава на този контекст възможно най-високия обяснителен статус. Това е гаранция, че Страхил Делийски е готов да построи същинската сграда на концептуалните метафори в ежедневния политически дискурс. За това не е необходимо толкова да разшири обхвата на изследването, колкото да смени гледната точка като се съсредоточи върху това - как участниците във всекидневния политически дискурс разпознават и припознават като свои основните видове концептуални метафори. Това предполага анализ на самата тъкан на социалното, културното и политическото, достигането на базисните политически отношения и техните социални еквиваленти. Това би имало не само голям обяснителен потенциал спрямо политическата реалност в България, но би дало нужната опора на Страхил Делийски да предложи своя собствена концепция за политическите метафори, тяхното битие и функции.

В заключение, дисертационният труд на Страхил Делийски далеч надхвърля обичайния за един докторат научен потенциал. Проблемите, които той повдига и решава са плод на дълго участие както в концептуалните дебати на политическата комуникация, така и в ежедневните дискурси, които изследва. Значимостта на темата, начинът, по който я изследва и нейният неподправен реализъм ми дават цялото основание да призова членовете на уважаемото научно жури да присъдят образователната и научна степен „Доктор“ на главен асистент Страхил Петров Делийски.

24.06.2020 г.

Проф. дпн Николай Найденов:

София